

**Adami Tanneri E Societate Iesv, S. Theologiæ D. Et In
Academia Ingolstad. Professoris, Theologiæ Scholasticæ
Tomus ...**

Cum triplici Indice

De Fide, Spe, Charitate, Iustitia, Religione, caeterisq[ue] virtutibus [et]
vitijs: ac varijs hominum statibus. Secvndæ Secvndæ S. Thomæ
Aqvinatis Respondens

Tanner, Adam

Ingolstadii, 1627

II. De Iustitia emptionis & venditionis, tam ex parte pretij, quam rei
venditæ, & aliarum circumstantiarum.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72877](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72877)

citatum, putant, eiusmodi distinctionem parum in iure fundatam; & utrosque contractus in foro externo esse validos, donec elidantur, saltem ipsa voluntate decepti contrahentis. Quam sententiam probabilem dicit Lessius n. 31. ex l. *si dolo* C. de rescindenda venditione.

20 Dixi secundo, ex parte decepti; quia quod attinet ad deceptorem, multo probabilius est, eum debere implere contractum, si deceptus velit; nõ tantum post, sed etiam ante sententiam Iudicis, ex cap. 1. de eo qui duxit, &c. ut docet Molina citat. disp. 352. n. 8. post Richardum in 4. dist. 36. q. 1. Syluestrum V. *Marrimonium* 8. quæst. 2. Nauarum cap. 22. n. 31. Et si negent Conradus de contractibus q. 57. Ioannes Medina de restit. q. 33. Sotus 4. dist. 35. q. 1. a. 2. apud Lessium n. 32. qui utramque sententiam censet probabilem.

Sed prima est probabilior; non solum quod alter contrahens, saltem vi promissionis manet obligatus; item quod ex dispositione legis positivæ debet stare contractui, quem fecit; sed etiam quia cū ex sua parte, & quātū in se erat, sufficienter ac libere consenserit in contractū, si modo alter contrahens etiam consentiret; certe si hic postea libere velit contractui stare, naturalis æquitas postulat, ut alter maneat obligatus; præsertim cum vis & dolo nemini debeat patriocinari

21 ASSERTIO V. Quando dolus non alterius contrahentis, sed cuiusdā tertij, absque culpa contrahentis, causam dedit contractui; tunc contractus extra casum primæ & tertiæ assertionis non est irritus. Ita ex comuni docent Molina n. 11. & Lessius n. 33. post glossam in cap. *Cum dilecti*, de emptione & venditione, Bartolum in l. *Et eleganter* ff. de dolo, in principio, Covarruuiā in regulā *Possessor*, par. 2. §. 2. n. 6. Ratio, quia adest hic sufficiens voluntariū, nec per iniuriā ab altero contrahente extortū. Idē in simili q. 6. dub. 11. de metu dictum. Confirmatur. Nā inuoluntariū ortum ex errore causæ, seu motiui, quo quis inducitur ad contrahendum, aut aliarum circumstantiarum, non vitiat contractus onerosos: Secus de donatione, &c.

Lessius tamen n. 33. probabile putat, in cōscientia posse irritari à decepto, si per ignorantiam inuincibilem erroris contraxit, post Conradū & Medinam citatos à Molina disp. 352. n. 12. Qui tamen rectius contrarium sentit, ratus solummodo dari actionem contra deceptorem.

22 ASSERTIO VI. Dolus causam contractui non præbens, sed incidens in contractum, non irritat contractum, tamen ab ipso contrahente altero causatus. Ita Molina disp. 259. & disp. 352. n. 13. & colligitur ex secunda assertione; hoc ipso enim quod non est circa substantiam, nec alioquin causam dedit contractui, vocatur dolus incidens. Atque hæc omnia etiam Molina disp. 352. n. 18.

23 Quæritur tertio, an, quando, & quibus concedatur restitutio in integrum, si ex aliquo contractu notabile damnum senserint.

Respondetur breuiter sequētibus pronūciatis, I. Restitutionem in integrum non habere locum, ubi contractus omnino fuit irritus. Constat ex l. *In cause*, ff. de minoribus.

II. Id beneficium concedi minoribus, (nempe

annis 25; expletis) etiam si in contractu autoritas Tutoris, Curatoris, vel Iudicis intercesserit, ex l. 1. & sequentibus, ff. de minoribus, & ff. de in integrum restit. Et durat hoc privilegium vsque ad annum 29. completum, seu quatuor annis integris, post expletū annum 25. ætatis, ex l. *fin.* Cod. de temp. restit. in integrum.

III. Cōcedi 2. etiā Ecclesiæ, alijsq; pijs locis, ex comuni DD. itē 3. supremis principibus, si bona Reipub. alienata, & Reipub. cuiusvis oppidi, ex l. 4. C. Quib⁹ ex causis maiores. 4. Vniuersitati studiorū, iuxta Panormitanū in ca. de in. restit. 5. Interdum etiam rudibus, vt mulieribus & rusticis qui iura ignorant, apud Molinam disp. 574.

IV. Et si nõnulli existimēt, posse etiā repeti fructus ex re perceptos, deductis expensis, verius tamen esse, in foro conscientię non posse; nisi res minoris contractu gratuito sit alienata, vt docent Molina 575. & Lessius l. 2. c. 17. du. 10. Aut nisi res iusto pretio vendita non sit; tunc enim ea fructuum pars repeti potest, quæ respondit rei in quantum hæc excedit pretiū, vt bene Lessius ibidem. Plura hæc de re supra q. 1. dub. 6.

DVBIVM II.

De Iustitia Emptionis ac Venditionis, tam ex parte pretij, quam rei venditæ, & aliarum circumstantiarum.

S. Thomas 2. 2. q. 77. aa. 4.

24 Quæritur primo, circa primam huius dubitationis partem, an & qua ratione vitietur emptio aut venditio ex parte pretij.

25 ASSERTIO I. Contractus hic, si quæ circa pretium iustum fraudatio acciderit, vitietur, ac ad restitutionem obligat fraudati pretij; tamen in externo foro fraudantes infra dimidium iusti pretij ad nullam restitutionem cogantur, iuxta cap. *Cum dilecti*, & cap. *Cum causa*, de emptione & venditione & l. 2. & 8. C. de rescindenda venditione. Ita communis & certa apud S. Thomam hic q. 77. a. 1. Bartolum in ciratis l. Valentiam q. 20. punct. 2. Covarruuiam lib. 2. variarum cap. 3. & 4. Quicquid fraudantes infra dimidium iusti pretij aut non peccare dixerit quidam Durandus Minorita apud Antoninum 3. par. tit. 1. cap. 16. aut ad restitutionem non teneri putat Gerson opusc. de contractibus, part. 2. propositione 11. Ratio patet; quia res iniuste acquisita obnoxia est restitutioni; nec leges eam obligationem sustulerunt, sed solum in minore fraude negarunt actionem, ne nimium multiplicentur contentiones forenses.

26 ASSERTIO II. Iustum rei pretium est, quod æquale est rei venditæ, habito respectu ad id tempus quo ea traditur emptori. Ita ex comuni Azor tō. 3. l. 8. c. 10. q. 1. Lessius ib. 2. cap. 34. dub. 7. n. 63. Ratio est. Quia pro eo primum tempore acquiritur dominium mercis. Excipit tamen Lessius ibidem, nisi ex causis extrinsecis tempore contractus minoris æstimetur. De quo infra.

ASSERTIO

27 **ASSERTIO III.** Iustum rei pretium duplex est; vnum legitimum, quod à lege seu publica potestate taxatur, & in indiuisibili consistit, atque sine iniustitia excedi nō potest, nec à Clericis quidem & externis mercatoribus; nisi forte in taxatione manifestus error interuenerit: Alterum naturale, siue arbitrarium, quod communi prudentum & bonorū virorum arbitrio taxandum, in indiuisibili non consistit, sed latitudinem habet; ac in genere triplex est, videlicet rigidum siue sumum, medium siue moderatum, in finem: pro quibus nempe singulis, eodem tempore, ac iisdem etiam circumstantijs, res aliqua iuste potest distrahi; si modo alias legitimum pretium non habet. Quæ ratione etiam Molina disp. 346. & Lessius lib. 2. c. 21. dub. 4. n. 300. excusant, quod subinde indigenis minori pretio merces quædam venduntur, quam externis.

28 **ASSERTIO IV.** In taxando rerū pretio & valore, non tam consideranda est præstantia rei naturalis, quam aliæ conditiones & circumstantiæ: quarum prima est cōmunis vsus & necessitas rei; propter particularem autem & propriam aliquā comoditatem vendentis, aut ementis, per se loquendo, minuere vel augere pretium non licet, vt cum S. Thoma hic q. 77. a. 1. docent omnes.

Secunda est mercium copia vel inopia; sicut enim hæc auget, ita illa minuit pretium. Eodem spectat multitudo & paucitas ementium & vendentium. Hinc Sotus l. 6. q. 2. a. 2. ad restitutionem obligat eum, qui in sine nundinarū tanti merces vendit, quāti in principio, nisi id fiat intra limites iusti pretij naturalis. Sed nec illud est perpetuum; cum pleriq; in finem emptionem soleant differre.

29 Tertia est modus vendendi; res enim precario obtrusa vilescunt. Hinc quæ sub hasta venduntur, aut alioquin cogente necessitate, etiā à pauperibus multis precibus obtruduntur, iuste vilius emuntur, vt ex cōmuni Ioannes Medina q. 31. de restitut. Caietanus V. *Empio* Nauarrus c. 23. n. 78. Petrus Nauarrus l. 3. c. 22. n. 34. Valentia q. 20. pun. 2. Lessius dub. 4. n. 30. & 31. Ratio. Tū quia hoc ipso res quodammodo fit abiectior. Tum quia id est signum & paucitatis emptorū, & quod res non sit necessaria, aut valde utilis. Erga pauperes tamē etiam misericordiæ habenda est ratio. Nec vniuersim placet, quod ex Caietano refert Lessius, merces vtroneas vilescere p. tertia parte.

30 Eodē modo si res publica auctione vendatur, tūc sicut ordinarie minoris emi licite potest, quā alioquin valeat; ita etiam carius vendita, ob emptorum contralicationem, ex probabili sententia, ad restitutionem non obligat, vt ex Petro Nauarro & Mercatore notat Lessius n. 35. quia iustū, inquit, pretiū illius fori est, quod absq; fraude potest illo modo vendendi obtineri; sic enim passim habere hominum piorū & doctorum vsū.

31 Quarto, facit etiam ad augendum pretiū negotiandi officium, siue à Republica iniunctum, siue sponte susceptum; & quæcunq; alia vendentis industria, labor, periculum, in mercibus comparandis, cōuehendis, & seruandis &c. suscepta: dummodo ea non inutiliter, nec solum fortuito & per accidens (in particulari tantū hoc vendi-

tore, alijs hoc labore seu periculo communiter vacuis) interuenerint, vt recte contra Scotum 4. dist. 15. q. 2. a. 2. Sotus lib. 2. q. 2. a. 3. Ioannes Medina de restitut. q. 31. Couarruias 2. variarum cap. 3. num. 4. Conradus q. 56. apud Molinam disp. 348. nec ideo currens pretium excedatur; quia nimirum in eo taxando, eiusmodi laboris, officij, periculi &c. iam habita fuerit ratio, vt recte cum Medina Lessius n. 25. & 29.

Constituto autē semel rerum pretio, etiam ille, qui mercator non est, aut nullum laborem in re comparanda posuit, licite potest eodem pretio rem suam vendere, ex communi; et si de naturali pretio aliud cum Medina dicat Aragonius hic q. 77. a. 1. in fine.

32 Addit quinto Nauarrus cap. 23. n. 84. etiam ob affectum, quem quis habet ad rem, posse eam carius vendere; quod alij limitant, si affectus nō sit leuis seu vanus, & res ad alterius instantiam vendatur, & de hoc ipso moneatur emptor. Sed vt videre est apud Molinam disput. 351. n. 3. res non caret periculo, & speciem mali habet, ac nō nihil fauet vsuræ; dissuadenda proinde potius, quam probanda.

33 **ASSERTIO V.** Sunt tamen generales quidam tituli, ob quos tam in emptionibus, quam alijs contractibus aliquid ultra consuetum pretium accipi potest. Et primus est donatio, quæ tamen inter extraneos, sine peculiaribus indicijs raro, vel nunquam est præsumenda, vt communiter notant Doctores: nec vero emptor ignorans rei pretiū, censetur donare datum excessum; vt nec venditor defectum condonare, ex communi, apud Valentiam q. 20. pun. 2. §. 2.

34 Hoc tamen titulo, pro quibusdam rebus raris, curiosis, & pretiosis, quæ solum ad splendorem pertinent, v. g. pro gemmis, aut equis insolitæ cuiusdam virtutis, vel pulchritudinis, antiquis statuis, quæ nullum certum pretium, nec legale, nec naturale habent, communiter licitum est accipere tantum, quantum sine vi & fraude ab emptore potest obtineri, vt cum Soto, Medina, Victoria, censent Valentia citatus, Toletus tract. de peccatis mortalibus cap. 48.

35 Sed verius est, per se loquendo, etiam has merces iudicio prudenti, aut aliorum, aut ipsius venditoris, iuxta conditiones, ex quibus pretium rerum æstimandum est, esse taxandas, vt recte Aragonius q. 77. a. 1. Lessius cap. 21. dub. 3.

Sicut nec etiam peculiari condonatione seclusa, potest iure retineri illud, quod ex rei alienæ venditione mandata, supra taxatum à domino pretium obtentum est, vt recte Syluester V. *Empio* q. 24. & Lessius dub. 18.

36 Secundus titulus est, detrimentum alteri contrahentiū obueniens ex contractu; siue sit damnum emergens, quod quis videlicet in re iam sua patitur; siue lucrum cessans, quod quis patitur in re, quam certo vel probabiliter erat habiturus, vt recte Valentia; licet aliqui aliter hæc nomina explicent. Sed res eodem redit. Et quidem damnum emergens licite in pactum deduci cum S. Thoma q. 77. a. 2. docent communiter omnes apud Valentiam cit. q. 20. pun. 2.

37 De lucro vero cessante, patet ex cap. *In ciuitate*, & cap. *Nauiganti*, de usuris.

Et tamen quidam antiquiores cum S. Thoma q. 78. a. 2. ad 1. negare videantur, id in pactum deduci posse, reuera tamen non negant, nec negari potest, vt recte ibidem ostendit Valentia ex communi recentiorum; quia damnata quodlibet pretio aestimabile, in alterius gratiam susceptum, sua compensatione dignum est.

Requiritur tamen ad hunc titulum tam lucri cessantis, quam damni emergentis, vt contrahens alter de tali incommodo in eius gratiam suscipiendo moneatur, saltem generatim; ne putet, rem per se tanti valere: & quia forte non cupiet incommodum illud redimere, vt ex communi Valentia citatus, Lessius dub. 4. num. 27. Accedit quod omnis materia contractus debet contrahentibus esse perspecta & in pactum deducta: atqui damnus hoc est velut partialis materia contractus: Ergo. &c.

38 Deinde peculiariter ad titulum lucri cessantis plures alia conditiones requiruntur, nempe secundo, vt reuera aliquod lucrum certo, vel probabiliter consequendum, ratione presentis contractus cesset, iuxta ea, quae de hac re fusius agit Valentia citato pun. 2. §. 5.

Quo fit, vt in contractu mutui v. g. non liceat hoc titulo quidquam accipere, si presentem pecuniam (saltem secundum speciem & quantitatem) nullo modo eras ad negotiationem expositurus: neque etiam hoc titulo mercem vllam in presenti carius vendere potes, quantumuis alio tempore plus valitura existimetur, si eam non eras in tempus illud auctioris pretij seruaturus, vt recte Valentia & Lessius citati, Molina disputatione 155.

Nam & huius conditionis fit expressa mentio in cit. cap. *Nauiganti*.

Et quamquam omittatur in cap. *In ciuitate*, tamen etiam illic subintelligenda est, vt recte Valentia ibidem, Sotus lib. 6. q. 4. art. 2. Medina q. 38. de restitut. Couarruias lib. 2. variarum cap. 3. n. 6. contra Caietanum q. 78. art. 2. qui male distinguens casum vtriusque capituli, putauit etiam seclusa illa conditione, posse eiusmodi mercem carius vendi, si pretium tempore solutionis probabiliter futurum sit auctius. Quam sententiam sequi etiam videtur Sa V. *Emptio*. Sed non videtur tuta & probabilis, vt recte ostendunt citati, & ex dictis colligitur.

39 Tertia conditio est, vt iusto pretio lucrum hoc cessans taxetur, seruatis nempe duabus conditionibus, quas recte notat Lessius dub. 4. Prima, vt totius lucri cessantis compensatio non petatur, si lucrum certum non est, sed partis tantum alicuius; pro maiori vel minori probabilitate eiusmodi lucrum obtinendi, iuxta prudentis viri arbitrium, vt de bonis primum obtinendis cum S. Thoma quaestio. 62. art. 4. ad 2. ex communi suo loco dictum quaest. preced. dub. 2. Nec aliud videtur voluisse Sanctus Thomas quaestione 78. art. 2. ad 1.

Secunda conditio est, vt subducantur subducenda, nimirum pericula & expensae, quae in re

seruanda aut lucro procurando fieri aut subiri debebant. Ac speciatim in mutuo, si statim & in presenti percipiatur interesse lucri cessantis, subtrahatur lucrum, quod Creditor, iuxta habitam prius voluntatem lucrandi, ex soluto interesse percipere potest; hoc enim ex contractu mutui non cessat, vt recte Valentia post Medianam, Conradum, & alios.

Alia vero conditiones, quas alij praeterea accumulunt, vt siue in mutuo, siue in alio contractu, aliquid hoc titulo accipiatur, non sunt necessariae, vt recte ostendit Valentia q. 20. pun. 2. §. 5. nisi intelligantur iuxta aliquam ex praedictis. Talis est prima, vt quis ad instantiam alterius cesset a lucro; tanquam si vendens aut mutuans se prius offerre non possit ad vendendum vel mutuandum hac lege, quam ab alio fuerit requisitus.

Secunda, vt mutuans malit negotiari cum spe incerti lucri, quam cum pacto, de soluendo interesse lucri cessantis, vendere vel mutuare.

Tertia Soti, vt inuitus impediatur a lucro per alium negotiandi modum acquirendo; quae cum priore videtur coincidere.

Quarta Conradi & Medianae, vt Creditor seu mutuans non habeat aliam pecuniam in arca, quae, si vellet, posset idem lucrum facere, quod ei nunc cessat ex credita pecunia. Sed quae conditiones firma aliqua ratione non probantur: sufficiunt ergo priores.

41 Quibus stantibus, potest quis dupliciter de damno emergente, vel lucro cessante pacisci. Primo certi quiddam determinando, quo iuxta prudentis iudicium, eiusmodi incommodum probabiliter futurum compensetur. Secundo generatim petendo, vt quaecumque incommodum ex contractu euenturum sit, id alter teneatur compensare; & per se vtrumque licet.

Sed nihilominus tamen, quia illa ipsae conditiones superius requisitae, quantum spectat ad titulum lucri cessantis, facile deficiunt, praesertim vero secunda, & tertia; idcirco recte monuit Valentia cit. §. 5. dissuadendos potius esse communiter tales contractus, quam suadendos; eo quod talis contrahendi modus, de compensando lucro cessante, habet^d sit potius loco exceptionis, quam regulae generalis, ex Caietano q. 78. a. 2. quod factis etiam colligitur ex cap. *In ciuitate*.

42 Tertius titulus plus accipiendi, est grauamen aliquod pretio aestimabile, alteri ab altero contrahentium impositum, vt est labor & molestia in comparanda re, vel pretio &c. item periculum peculiare & probabile amittendi rem suam, ex communi Ioannis Medianae q. 38. Carbonis q. 32. de restitut. Couarruias 3. variarum c. 2. n. 5. & 6. Petri Nauarri l. 3. c. 2. n. 110. Valentiae loc. cit. Conclus. 4. post Maiorem, Gabrielem &c. quicquid in contrarium nitantur Conradus q. 50. de contractibus, Sotus lib. 6. q. 4. a. 1. Nauarrus c. 13. num. 78. Ratio est, quia eiusmodi grauamen in alterius contrahentis gratiam susceptum, est pretio aestimabile: sed quod eodem tamen modo in pactum est deducendum, vt de praecedenti titulo dictum, ob eandem causam.

Nec

Nec obstat cap. *Nauiganti*, de vsuris; quia illic mutans obligabat mutuarium, ratione mutui, ad contractum societatis, vel assicurationis secum ineundum; quod est vsurarium. Et forte etiam reuera nullum suberat periculum, vt recte notarunt Sotus & Valentia.

Tale grauamen etiam est fideiussio, & assicuratio, secundum omnes, apud Binsfeldium supra citatum in cap. *Nauiganti* q. 2. & 3. item obligatio ad mutuandum secundum S. Thomam q. 78. a. 2. ad 4.

44 Quartus, est pœna conuentionalis; de qua scilicet soluenda, etiam ante sententiam, ab eo, qui sua culpa pactum violat, inter partes conuentum est. Hæc pœna, nisi vtroque sit par ratio eam incurrendi, moderata esse debet, & culpæ proportionata, nec exigi sine culpa; nisi aliunde confert de libera donatione. Vide Molinã disp. 317. Lessium dub. 15. qui etiam cum Sanchez probabile asserit, eiusmodi pœnas ante sententiam Iudicis non esse soluendas, vt nos etiam dominicus tom 2. disputat, 5. quæstione 6. dub. 4. num. 67.

45 ASSERTIO VI. Propter ipsam vero præcise dilationem, aut anticipationem solutionis, secluso aliquo titulo ex prædictis, non potest iustum & consuetum rei pretium augeri vel minui. Ita cum S. Thoma q. 78. a. 2. ad 7. docent communiter omnes, apud Molinã disp. 355. Valentiam cit. §. 4. Lessium cap. 21. dub. 6. & 7. conformiter cap. *Consuluit*, de vsuris. Et in Constitutionibus imperialibus Comitiorum Augustanorum Anno 1548. vocantur à Carolo V. *frumentarij pradones* illi, qui frumenta anticipata solutione circa messem cœmunt vilissimo pretio, minori scilicet, quam valebit tempore traditionis, vt recte Binsfeldius in cap. *Nauiganti*, de vsuris quæst. 4.

46 ASSERTIO VII. Nec debita licitum est vilius emere, nisi ratione periculi probabilis, vel molestiæ obtinendi debitum, vel similis tituli, ex quatuor recensitis. Ita ex communi Angelus & Syluester V. *Vsura*, Sotus lib. 6. q. 4. a. 1. Valentia cit. q. 20. p. 2. §. 7. Conclus. 5. Medina q. 38. Molina disp. 361. Lessius dub. 8. post Gabrielem, Antoninum. &c. contra Panormitanum & Innocentium in cap. *In ciuitate* de vsuris, Caietanum V. *Vsura* in fin. & Nauarrum c. 17. Manual. n. 231. qui docent, etiam absque alio titulo, licite vilius emi debita. Tum quod ius ad rem minus valeat, quam res possessa. Tum ob adiunctã eo casu paucitatem ementium, & multitudinem vendentium. Vnde eandem sententiam etiam olim docuisse Bellarminum Louanij, & Petrum Parram Romæ, testatur Lessius.

47 Sed non probatur. Tum quia hæc sententia fauet vsuris; posset enim hac ratione vsurarius dicere, se pro pecunia præsentem emere debitum; atque ita si debitum rei, minoris pretij est, se merito in mutuo petere auctarium. Tum quia, vt recte Bartolus l. *Per diuersas* C. Mandati, & Baldus l. 2. C. Ne lite pendente, tantum valet actio seu ius ad rem aliquam, quantum res ipsa, deductis laboribus & expensis, adde etiam pe-

riculo: & paucitas ementium non minuit rei pretium, si res aliunde iam habet certum & determinatum pretium.

48 ASSERTIO VIII. Venditor rei fructiferæ, ante solutionem pretij non potest, per se loquendo, ita percipere fructus, eorumue pretium, vt in fortem nõ computet; saltem quoties res vendita in dominium emptoris transit. Ita ex communi Theologorum, post S. Bernardinum Senensem, Gabrielem, Rosellam, Archidiaconum, docent Syluester V. *Vsura* 2. q. 11. Petrus Nauarrus lib. 3. c. 2. n. 156. Lessius dub. 13. n. 108. & 109. Azor tom. 3. lib. 8. cap. 15. licet aliter sentiant Couarruias lib. 1. variarum cap. 15. Molina disp. 368. Binsfeldius q. 6. Conclus. 3. Sa V. *Venditio*, & plures Iuristæ; qui etiam vsuras eiusmodi ad distinctionem lucratiuarum, quas reprobant, vocant compensatorias; iuxta l. *Curavit*, C. de actione empti. l. *Iulianus*, & l. *Si sterilis*, ff. de actione empti.

49 Sed has leges, Azor, cum plerisque Iuristis, solum intelligit & admittit in casu, quo dominium non transit ad emptorem: Lessius vero ait, qua parte concedunt vsuras pretij nõ soluti, posse videri abrogatas iure Canonico; esto, particularibus statutis seclusis, probabilis videatur, contraria illa sententia.

Ratio est. Quia peracto venditionis contractu (qui consensu perficitur, sicut & Conductio, Societas, & Mandatum ex l. *Consensu* ff. de actionibus & obligationibus, & Institut. de obligationibus ex consensu, & communi apud Azor tom. 3. initio libri 8.) & translato dominio, tam res ipsa, quam fructus eius, pertinent ad emptorem; quibus proinde emptor spoliari non potest, ob solam dilationem solutionis; esset enim hæc palliata vsura.

50 Alia ratio est, cum dominium rei non transit ad emptorem, vt quia vel res traditionem postulans nondum tradita, vel pretium nec dum solutum; nec fides data & accepta de pretio soluendo, nec fideiussor, aut pignus datum; nec alio modo creditori satisfactum, vt notat Azor ibidem; qui etiam hac ratione Theologos cum plerisque Iuristis conciliat; licet eos aliter intelligant Lessius citatus, & alij. Quo modo vero per modum locationis, non emptionis, similes contractus possint iustificari, vide Azorium citatũ.

51 ASSERTIO IX. In contractu conuentionali, seu pacto de retrouendendo in gratiam venditoris, inito (de quo Leuit. 25.) minui debet pretium rei venditæ; idq; ipsum in redemptione non est augendum. Primum docent ex communi Gerson, Maior, Gabriel, Couarruias 3. variarum. cap. 10. n. 1. Ratio est. Quia in gratiam venditoris nouo onere oneratur emptor; quod remissionem pretij compensandum.

Secundum docent Syluester V. *Vsura* 2. q. 15. Nauarrus c. 17. n. 248. post Antoninum. Ratio: Quia posterior venditio nõ est nouus contractus; sed dissolutio prioris; nec rem maioris pretij reuendit, quam acceperit. Excipiunt Lessius dub. 14. n. 115. & Sa V. *Emptio*; nisi rei pretium futurum sit auctius; tunc enim posse, interueniente

nouo pacto, maiori pretio rem reuendi. De qua re plura citati.

52 **ASSERTIO X.** Ob dilationem solutionis, vendere merces magno pretio, easque statim denuo parata pecunia viliori pretio reemere; esto id fiat intra latitudinem iusti pretij; speciem mali habet, & moraliter vix vnquam caret culpa venditoris; imo etiam iniustitiam continet, si primus venditor cogat alterum ad reuendendum. Ita Nauarrus cap. 33. num. 51. Petrus Nauarrus num. 169. Carbo q. 52. Lessius dub. 16. Ratio est. Quia eo ipso, quod primus venditor grauat emptorē, adiecto illo onere, debet potius minuere pretiū, non augere, vt dictum.

53 **ASSERTIO XI.** Licitum est, per se loquendo, & seclusa fraude, currenti pretio rem vendere, etiam si priuatim scias, eius pretium paulo post diminutum iri; seu ob futuram copiam rei, paucitatemue eumentium; seu etiam publicæ potestatis taxationem. Ita quoad priorem partem S. Thomas q. 77. a. 3. ad 4. Sotus l. 3. q. 4. a. 2. ad 3. Couarruias in regulam *Peccatum*, part. 2. §. 4. n. 5. & 6. Valentia punct. 3. Lessius dub. 5. contra Medinam de restitut. quæstio. 45. & Conradum quæstione 62. & 63. post Ciceronem lib. 3. Officiorum.

54 Vltimam partem tradit speciatim Lessius, & colligitur fere ex citatis; et si contrarium sentiat Molina disp. 354.

Ratio est. Quia iustum rei pretium non nisi secundum præsententes circumstantias moraliter notatas taxatur. Secus est, si quis debitum aliquod vendat pretio ordinario, sciens occulte, debitorem non esse soluendo; quia debiti valor ex hac circumstantia vel maxime pender, vt pluribus Lessius dub. 10. n. 81. Plura apud Azorium, & citatos.

Quæritur II. An & quomodo vitietur venditio ex parte rei venditæ. Respondetur sequentibus assertionibus.

55 **ASSERTIO I.** Ex parte rei venditæ, seu materiæ duobus modis illicita fieri potest venditio, & quæuis alia commutatio. Primo ex ipso genere rei, seu materiæ, quæ commutatur. Secundo ob vitium eiusdem rei. Prius accidit, si vendatur aut commutetur res, quæ vendi aut commutari non potest, aut ob legis prohibitionem, vt venenum, (nisi in casu & cū debita circumspectione &c.) homo liber. &c. aut natura sua, vt res spiritalis, de quo infra de Simonia; vel sacra: quantum ratione materiæ hæc vendi possint aut Ecclesijs, aut etiam Laicis ad sacrum ministerium, vt recte Azor tom. 3. lib. 8. cap. 5. quæst. 1. iuxta cap. *Ligna*, de consecratione dist. 1. can. *Aurum*, & can. *Apostolicus*, & can. *Et sacrorum*, 12. quæst. 2. & glossam ibidem. Eodem modo, sicut in extrema necessitate quisque seipsum, ita etiam Pater Filium vendere potest, iuxta Syluestrum V. *Negotiatio*, Nauarrum citatum, Medinam de restitutione quæst. 21. Carbonem q. 53. Azorium citatum.

Vt autem intelligatur, quo modo ratione vitij ipsius rei, quæ venditur aut commutatur, vitietur etiam venditio, esto

ASSERTIO II. Venditor sciens vitium occultum notabile, & non pandens emptori scire cupienti, tenetur ad resarcienda omnia damna. Ita ex communi Molina disp. 353. post Ambrosium lib. 1. officiorum, & S. Thomam q. 77. a. 3. & l. si *Iulianus*. ff. de actionibus empti. Ratio. Quia venditor ex iustitia tenetur pādere occultos eiusmodi defectus mercis, ex S. Thoma citato.

ASSERTIO III. Si emptor hoc casu non erat mercem empturus, agnito vitio, in foro conscientie, contractus est nullus: in exteriori autem datur actio redhibitoria: Si vero erat empturus, sed pretio minori, contractus est in vtroque foro validus; sed venditor restituere tenetur emptori excessum pretij, quando minoris erat empturus. Ita Molina ibidem, & Lessius lib. 2. cap. 21. dub. 11. ex communi. Et primum ac tertium patet ex dictis dub. 1. Secundum ex l. 1. & l. *sciendum*, & l. *Si tamen*. ff. de ædil. edicto. 1. & l. *Cum proponas*, C. de ædil. actionibus. Addit Molina, aduersus venditorem dari actionem quanto minoris, etiam si ignorauerit vitium.

Si tamen re ipsa nulla fuerit inæqualitas in contractu, regulariter non censetur culpa mortalis, se ad rescindendum contractum non vltro offerre. Ita Molina disp. 352. n. 18. Ratio esse debet. Quia cum quoad rem nulla interuenerit inæqualitas, deceptus, post factum, videri potest non admodum curare. Quod si is, re adhuc integra, urgeat reuocationem contractus, non erit minor iniuria in re retinenda, quam initio per fraudem accipienda.

ASSERTIO IV. Imo si emptor suo iudicio fidens, rem aliquam ex multis seligat, nihil interrogans præterquam de pretio, non peccat venditor contra iustitiam, etiam si occultum & quidem notabile vitium non aperiat, modo iusto pretio vendat, nec dolo vitium contegat, nec adeo cum alijs mercibus quæ non vitiosam posuerit. Ita Lessius num. 91. idem indicat Molina disp. 352. n. 12. Et colligitur plane ex S. Thoma q. 77. a. 3. Solum enim requirit, vt defectus indicetur, nec emptor inde periculum aut damnum incurrat; quod satis, inquit Lessius, post contractū præstari potest. Idem apertius docet S. Thomas quod lib. 2. a. 10. & consentiunt Sotus lib. 6. q. 3. a. 3. & Antoninus 2. part. tit. 1. cap. 17. §. 6.

Quæ sententia saltē tunc locū habere debet, quādo emptor nullo indicio pōdit, se habere voluntatē p̄senti defectui repugnantē; tunc enim putare potest venditor, eū nihominus empturū fuisse; nec ei postea contrariū asserenti credere tenetur. Ratio autem quare prodere nō teneatur, est, quia forte, vt ait S. Thomas, *propter huiusmodi vitium, emptor vellet plus subtrahi de pretio, quam esset subtrahendum; unde potest, inquit, venditor licite in demeritati sua consulere, vitium rei reticendo.*

ASSERTIO V. Multo minus tenetur venditor de vitio occulto, sibi que incomperito, si in celebratione contractus dicat, se nolle teneri de occulto vitio; sed emptorem suo periculo debere emere rem; vt ex communi Molina disputation. 353. num. 15. Ratio est; quia tunc emptor damnum sibi imputare debet, non venditori.

62 **ASSERTIO VI.** Si vitium sit patens, in foro exteriori non datur actio, nisi supra dimidium iusti pretij deceptus sit emptor: in interiori valet emptio; & si pretium sit æquale, ad nihil tenetur venditor; iuxta S. Thomam q. 77. a. 3. Si tamen venditor pro tempore contractus aperte vidit, emptorem ignorare vitium, tenetur monere, ex communi apud Molinam n. 16. quamquam nihilominus probabile est, nunquam hoc casu à venditore ex iustitia monendum emptorem, ut quidem absolute docet S. Thomas & Sotus supra assertione 4. 5. & Sa V. *Venditio*.

63 **ASSERTIO VII.** Quando vitia non reddunt rem notabiliter minus utilem ad id, pro quo emitur, non tenetur venditor illa manifestare; esto præsumat, si emptor ea cognosceret, empturum non esse; nisi emptor interroget de vitio rei; tunc enim nullus est contractus, si emptor alias non erat empturus; quia dolus dedit causam contractui. Ita Molina disp. 353. num. 20. & habetur ex generali doctrina tradita dub. I. Primum vero speciatim docet S. Thomas q. 77. a. 3. Caietanus ibidem, Sotus lib. 6. q. 3. a. 2. qui absolute docent, secluso damno & periculo emptoris, posse taceri vitium. Ratio colligitur ex assertione 5.

64 Secundum docent Conradus de contractibus q. 54. Ioannes Medina de restitut. quæst. 34. Panormitanus in cap. *Iniustum*, de rerum permutatione, Gabriel 4. dist. 15. quæst. 10. a. 3. Syluester V. *Emptio*, q. 20. Nauarrus manual. cap. 23. num. 89. qui absolute docent, emptionem esse nullam, si taceatur vitium, quo cum emptor non emisset. Sed limitandi sunt, si vitium sit notabile, & emptor de eo certior fieri voluerit. Ratio. Quia alius contrahendi modus nec reciperetur à negotiatoribus, nec esset utilis bono communi; cum facile alias contractus omnes redderentur irriti.

65 Quocirca etiam absolute docet Valentia q. 20. punct. 4. cum Soto, contra Syluestrum, Medinam, Nauarrum, si defectus mercis nec absoluta, nec conditionata intentioni emptoris aduersetur; sed perfectioni cuiusdam solum materialiter & concomitanter ab emptore volita, tunc venditionem non esse iniustam, nec illicitam; esto emptor, si vitium rei sciuisset, eam non emisset; modo iusto alioquin pretio res vendatur, & emptor postea moneatur de defectu; nec ipse vel alij, quibus forte rem venderet, damnum aliquod sustineant; quod tamen ex assertione 2. & sequentibus est limitandum.

ASSERTIO VIII. Eadem quæ de venditore dicta, secundum proportionem etiam de emptore accipienda sunt; nisi quod multo rarius hoc casu contractus sit irritus; eo quod venditor non intendat, nisi æquale pretium.

66 Quod si in agro lateat thesaurus ignotus domino, tunc poterit is ager etiam communi pretio emi, non patefacta occultæ rei excellentia, ut docent cum S. Thoma q. 66. a. 5. ad 2. Valentia citatus, Sa V. *Emptio*, alijque citati; seu quia dominus agri non habet dominium thesauri; cum is iure naturali fiat primo inuenientis, ut supra di-

ctum q. 1. dub. 5. seu quia non venditur ager, nisi secundum superficiem. Idem similiter dicendum, si in fasce herbarum, aut in domo præstans quidpiam lateret, in cuius nimirum possessionem dominus nunquam censeretur venisse, ut docet Sa, Lessius citati, Molina n. 13.

67 At à rustico gemmam pretiosam pro vili emens, non excusatur à restitutione; etsi moneat rusticum, num condonare velit, isque ignorans condonet. Quia hæc condonatio non est sufficienter voluntaria ob ignorantiam, ut recte Molina num. 12. contra Caietanum. Secus si tam emptor, quam venditor pretium ignorent, & pari fortuna se committentes, bona fide, certum pretium determinent, ut ibidem cum Caietano docet Molina.

68 **Quæritur tertio, quomodo ratione aliarum circumstantiarum vitari possit contractus.** Respondetur vitari varijs modis. I. Ratione personæ ementis, quæ ab usura putetur re empta; dari enim huic sine causa non debet, ut habet communis Medinæ, Carbonis, Syluestri, Beixæ casu 48. Valentia q. 20. punct. 5. quicquid Sa V. *Venditio*, absolute dixerit, vendere rem, qua quis potest bene uti, etiam si talem sciam male usurum, non esse mortale; ut arma tempore belli iniusti; vel cenā die ieiunij: modo non credas, illum emere ad nocendum alteri, vel sibi corporaliter. Ratio est; quia quisque tenetur non cooperari malo alieno sed potius id cauere, saltem ex charitate. De qua replura supra disp. 2. q. 6. dub. 8.

69 II. Ratione personæ vendentis, negotiatio proprie dicta, qua quis nimirum rem aliquam comparat eo animo, ut integram, & non mutam vendendo lucretur, ex Chrysothomo homil. 28. in Matthæum & cap. *Eijciens* dist. 88. illicita est Clericis in maioribus constitutis; & monachis cap. *Peruenit* dist. 86. & tota fere distinct. 88. idque ex suo genere sub peccato mortali, ut ex magnis poenis annexis colligitur. Quinimo nec conducere aliena prædia, aut similes res fructiferas possunt, ut fructus vendant, & ita quæstum faciant 2 t. quæst. 3. cap. 1. 2. & 3. secus pro sua sustentatione.

Per alios tamen possunt negotiari, iuxta Medinam, Valentiam, Lessium dub. 1. n. 6. etsi negget Carbo. Certe decens non est, ut faciant; quod fatetur Lessius, nisi causa excuset; v. g. ob propriam vitæ necessitatem, vel nomine viduarum, orphanorum, & pupillorum; ad quorum tutelam quandoque iure compelluntur. Quibus casibus quidam absolute Clericis negotiationem concedunt; sed in posteriori non videtur absolute concedenda; quia fieri potest, ut pupilli non egeant; neque officium obligat ultra vires & conditionem personæ, cui imponitur.

70 III. Ratione loci sacri negotiatio illicita est sub mortali, ut communiter docent omnes, ex cap. *Decet domum*, de immunitatibus Ecclesiarum in 6. idque etiam dum ibi diuina non celebrantur, ut recte Sotus lib. 6. q. 6. a. 2. Valentia, Medina, Carbo contra Caietanum, licet mortale non videatur extra tempus celebrationis diuinorum, colloquendo duntaxat in Ecclesia, non autem expositis,

vel traditis mercibus negotiari, vt ex Soto quod notat Valentia.

71 IV. Ratione temporis, illicita est diebus festis, nisi quoad res paruas aut necessarias; licet vniuersim neget Sotus, accidere peccatum mortale ex hoc præcise capite, secluso scandalo. Certe quidē cōmunis consuetudo spectanda est, quæ positiuæ legi derogare potest, vt pluribus dicitur disp. 5. q. 6. dub. 1.

72 V. Ratione modi, videlicet peritiorū, blasphemiarum &c. ipsiusq; finis, si nimirum in lucro cōstituatur vltimus finis: alioquin ex fine lucri est indifferens, etiam si speciem mali habeat, iuxta S. Thomam a. 4. vnde Eccles. 26. v. 28. *Dua species difficiles & periculosa mihi apparuerunt; difficile exiit negotians a negligentia: & non iustificabitur caupo a peccatis labiorum.* Et 1. Tim. 6. v. 9. *Qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationē, & in laqueū diaboli, & desideria multa inuadunt, & nociva, quæ mergunt homines in interitum & perditionē.* Plura apud Azoriū loc. cit.

DVBIVM III.

De contractu mutui; eiusq; vitio, nempe vsura.

S. Thomas 2. 2. q. 78. aa. 4.

73 **M**utuū est contractus, in quo pecuniæ vel alteri rei mobilis & vsu cōsumptibilis dominium transfertur in alterū; cū obligatione eidē iniecta, vt eandem secundum speciē, seruata debita æqualitate, denuo restituat. Quē contractū esse licitum, per se patet; nec à quoquam negatur; imo etiam in scriptura asseritur. Matth. 5. v. 42. Luc. 6. v. 35.

Differt à cōmodato, & precario; quia per vtrūq; hoc vsus solū rei imobilis, aut certe vt sic vsu non cōsumptibilis alteri cōceditur; manētē dominio penes priorē dominū, cui, p̄inde eadē numero restituēda est. Cōmodatū vero & precariū inter se differant; quod cū vtrumq; sit concessio gratuita rei, illud tamen ante conditū tempus nō potest repeti; hoc vero ad nutū cōcedētis est renocabile.

Mutui vitium est vsura, qua vltra sortem aliquid à mutuario accipitur: de qua

74 **Q**uaritur I. An & qua ratione vsura sit illicita? Supponendum I. vsuram seu scenus sæpe quidem pro lucro vsurario, hic vero pro contractu accipi, vnde prouenit illa vsura.

Supponendum II. vsuram pro contractu duobus modis accipi; primo late, prout dicit omnem contractū, quo ratione mutui, siue in mutuo, seu explicito, seu implicito (vt fit in emptione, venditione & locatione, pretio non simul cū merce soluto) vltra sortē aliqd percipitur. Quo modo sæpe Iuristæ alias vsuras vocant *lucratiuas*, seu *lucrativas*, alias *compensatiuas*, vt diximus etiam n. 48.

Secundo stricte accipitur pro contractu, quo ex vi mutui præcise, auctarium vltra sortem, velut ex iniustitia, propter vsum rei mutuatae debitū exigitur, iuxta S. Thomam q. 78. a. 1. & 2. siue id fiat cum expresso pacto; quo casu dicitur vsura exterior: siue abiq; vilo pacto expresso vel implicito;

quo casu dicitur vsura mentalis: & rursum, siue auctarium principaliter eo modo per mutuum intendatur, siue minus principaliter, vt recte contra quendam modum loquendi Syluestri, & Nauari, notauit Valentia q. 21. pun. 1.

75 **A**SSERTIO I. Vsura stricte accepta, est intrinsece mala ac prohibita, iure non solum positiuo, sed etiam diuino & naturali. Ita contra Carolum Molinæum approbantem vsuras moderatas tract. de commerc. & contra Abulensem in cap. 25. Matth. q. 171. & seq. cum S. Thoma cit. q. 78. a. 1. habet cōmunis Theologorum & Canonistarum sententia apud Couarruuiam lib. 3. variarum q. cap. 1. Valentiam q. 21. pun. 1. & Molinam tom. 2. disp. 304. Probatur. Quia Ius positiuum habetur in Iure Canonico, causa 14. q. 3. & 4. & in Decretalibus, & Clementina titulo de vsuris; & in Iure Ciuili, seu Cæsareo nouo, in Constitut. Carolinis, tit. de contractibus vsurarijs, sicut & in iure municipali Bavarico: quicquid sit de Iure Ciuili antiquo l. 1. C. de vsuris, cui per canones derogatum est: quanquam etiam in illo non approbatam, sed toleratam fuisse vsuram, existimet S. Thomas hic q. 78. a. 1. Atque hoc eodem sensu Iuristæ reiciunt vsuras *lucratorias*,

76 *Ius diuinum sumitur ex psalm. 14. v. 5. Domine qui habitabit in tabernaculo tuo, &c. Qui pecuniam suam non dedit ad v. uram. Ezech. 18. v. 10. Quod si genuerit filium latronem &c. ad vsuram dantem, & amplius accipientem: nunquid uiuet? non uiuet, &c. Luc. 6. v. 35. Benefacite, & mutuum date; nihil inde sperantes.*

Ratio Iuris naturalis est. Quia sicut in omni alio contractu oneroso, ita etiam in mutuo, ex vi ipsius præcise contractus plus accipere, quam datum est, non licet: id autem facit vsurarius eo ipso, quod vltra sortem æqualem eiuldem valoris & vsus, ex vi mutui præcise, auctarium accipit.

Accedit, quod mutuans rem aliquam, transfert eius rei dominium (sic enim mutuum à cōmodato, & locato distinguitur.) Ergo iniustitia cōmittitur si pro vsu rei iam non suæ, sed in alium tranflata, & iam aliunde ad æqualitatem compensata nouam compensationem accipiat.

Deniq; nullus titulus in ipso per se mutuo assignari potest, propter quem auctarium illud accipiat, vt fusius videre est apud Valentia loc. cit. & inferius patebit. Quocirca etiā in Concilio Viēnsi definitur, tanquam hæreticos puniendos, qui vsuras pertinaciter defendunt, vt habetur in cap. vn. §. sane, citata Clement. de vsuris.

77 **A**SSERTIO II. Vsura late ac vniuersim accepta, seu acceptio auctarij vltra sortem in mutuo, non est intrinsece mala. Ita non solum Iuristæ communiter, approbantes vsuras *compensatiuas* aut *punitorias*, reiectis *lucratiuis*, sed etiam S. Thomas hic quæst. 78. a. 1. ad 2. vbi ita interpretatur illud Deuteronomij 28. v. 12. *Reuerabis gentibus multis; & ipse à nullo scenus accipies.* Et Ecclesiastici 29. v. 10. *Mulsi non causa nequitiæ non fueratis sunt, sed fraudari gratis timuerunt.* Et sæpius ibidem scenerari in bonam partem accipitur Ratio & declaratio patebit ex sequentibus.

ASSERTIO